

УДК 159.9:316.61

**Бондарчук Олена Іванівна,
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології управління
Центрального інституту післядипломної
педагогічної освіти ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»**

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ КЕРІВНИКІВ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті висвітлено психологічні засади розвитку ціннісно-смыслової сфери керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти.*

Констатовано особливості ціннісно-смыслової сфери керівників освітніх організацій: суперечливий характер структури ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій; певну невідповідність ціннісних орієнтацій частини управлінців цілям і місії їхньої професійної діяльності, завданням освіти; протиставлення цінностей цікавої роботи й свободи; сфери сімейного життя та активного, продуктивного життя особистості; самодостатності та цінностей розвитку, роботи над собою; прагнення особистості досягати досконалості в усьому та цінності здоров'я.

Показано доцільність розвитку ціннісно-смыслової сфери керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти. Визначено складові, етапи, організаційно-методичні й психологічні умови розвитку та саморозвитку ціннісно-смыслової сфери керівників освітніх організацій.

***Ключові слова:** ціннісно-смыслова сфера особистості; керівники освітніх організацій; професійні цінності; особистісний смисл; ціннісні орієнтації; термінальні цінності; інструментальні цінності; післядипломна педагогічна освіта.*

Бондарчук Елена Ивановна

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЦЕННОСТНО- СМЫСЛОВОЙ СФЕРЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

***Аннотация.** В статье освещены психологические основы развития ценностно-смысловой сферы руководителей образовательных организаций в условиях последипломного педагогического образования.*

Констатированы особенности ценностно-смысловой сферы руководителей образовательных организаций: противоречивый характер структуры ценностных ориентаций руководителей образовательных организаций; определенное несоответствие ценностных ориентаций части управленцев целям и миссии их профессиональной деятельности, задачам образования; противопоставление ценностей интересной работы и свободы; сферы семейной жизни и активной, продуктивной жизни личности; самодостаточности и ценностей развития,

работы над собой; стремление личности достигать совершенства во всем и ценности здоровья.

Показана целесообразность развития ценностно-смысловой сферы руководителей образовательных организаций в системе последипломного педагогического образования. Определены составляющие, этапы, организационно-методические и психологические условия развития и саморазвития ценностно-смысловой сферы руководителей образовательных организаций.

Ключевые слова: ценностно-смысловая сфера личности; руководители образовательных организаций; профессиональные ценности; личностный смысл; ценностные ориентации; терминальные ценности; инструментальные ценности; последипломное педагогическое образование.

Bondarchuk Olena Ivanivna

**PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT
OF VALUE-SENSE SPHERE LEADERS OF EDUCATIONAL
ORGANIZATIONS IN TERMS OF POSTGRADUATE
PEDAGOGICAL EDUCATION**

Abstract. *The article deals with the psychological principles of value-sense sphere heads of educational organizations in terms of postgraduate pedagogical education.*

There are features of value-sense sphere heads of educational organizations: the contradictory character of the structure of value orientations heads of educational institutions; a mismatch value orientations in relation to management goals mission of their professional activities and the tasks of education; the opposition of value of interesting work and freedom; sphere of family life and an active, productive life personality; the values self-sufficiency and development work on yourself; personality desire to achieve perfection in everything and the value of health.

The expediency of development of value-sense sphere leaders of educational organizations in terms of postgraduate pedagogical education is shown. The structure, stages, organizational, methodological and psychological conditions of self-development and development of value-sense sphere leaders of educational organizations are determined.

Keywords: *value-sense sphere of personality; heads of educational organizations; professional values; personal sense; value orientation; terminal value; instrumental value; postgraduate pedagogical education*

Постановка проблеми

Однією з важливих умов підвищення ефективності діяльності освітніх організацій у складних реаліях сьогодення є психологічна підготовка їх керівників до діяльності в умовах змін. Збільшення якості такої підготовки можливе за рахунок активізації внутрішніх ресурсів управлінців, серед яких системостворювальним, як свідчать результати теоретичного аналізу літератури, є ціннісно-сміслова сфера особистості.

Остання складається з ціннісних орієнтацій та особистісних смислів як центральних механізмів внутрішньої регуляції соціальної поведінки людини^{1;4;5}.

Основу ціннісно-сміслової сфери становлять цінності, під якими, слідом за С. Лур'є⁸, Г. Олпортом¹¹ та ін., розуміємо як установки особливого роду, що визначають особистісну структуру й сприймаються як стандарти, норми, що є основою для вибору, який здійснює людина. Саме цінності, як зазначає Г. Балл, є базою, без якої фахівець може бути носієм лише професійних функцій¹.

Ці положення узгоджуються з розробленою нами моделлю психологічної підготовки, згідно з якою про високий, творчий рівень психологічної готовності управлінців до діяльності в умовах змін можна говорити в разі сформованості в них психологічної культури, що базується на цінностях гуманізму, саморозвитку та самоактуалізації³.

Отже, актуальним є дослідження ціннісно-сміслової сфери особистості керівників освітніх організацій та можливостей її розвитку в процесі психологічної підготовки в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз останніх публікацій

Окремі аспекти досліджуваної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Зокрема, вивчено різні аспекти ціннісно-сміслової сфери особистості: структури та механізмів формування й розвитку ціннісних орієнтацій особистості (Д. Леонт'єв, В. М'ясищев, Г. Олпорт та ін.), аксіогенезу особистості (З. Карпенко, Г. Радчук та ін.). Розроблялися питання цінностей освіти (І. Бех, В. Кузнєцова, С. Максименко, О. Сухомлинська та ін.), педагогічних цінностей, їх змісту та класифікації (С. Вершловський, О. Савченко, В. Сластьонін та ін.). Досліджено особливості ціннісних орієнтацій студентів (Н. Антонова, Н. Максимчук, О. Научитель, Л. Романюк та ін.), професійних ціннісних орієнтацій педагогів (С. Камінська, О. Коростельова, З. Курлянд, М. Чаїнська та ін.), професійних ціннісних орієнтацій учителя (Н. Асташова, Г. Печерська, В. Семиченко та ін.).

З іншого боку, досліджено проблеми психологічної підготовки особистості до професійної діяльності (Г. Балл, Е. Зеєр, Є. Клімов, С. Максименко, Л. Мітіна та ін.), психологічної готовності менеджерів освіти до здійснення управлінської діяльності, їхнього особистісного розвитку зокрема, в умовах післядипломної педагогічної

¹ Балл Г. О. Психология в рациогуманистической перспективе : избр. труды / Г. О. Балл. — К. : Основа, 2006. — 408 с.

⁴ Готовцева Н. Г. Влияние личностно-профессиональной самоактуализации на формирование ценностных ориентаций будущих педагогов [электронный ресурс] / Н. Г. Готовцева // Электронное научное издание «Труды МГТА». — Режим доступа : <http://rudocs.exdat.com/docs/index-88789.html>

⁵ Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций личности в российском обществе / Н. А. Журавлева. — М. : Ин-т психологии РАН. — 2006. — 327 с.

⁸ Лурье С. В. Историческая этнология: учеб. пособие для вузов / С. В. Лурье. — 2-е изд. — М. : Аспект Пресс, 1998. — 448 с.

¹¹ Фрейджер Р. Личность. Теории, упражнения, эксперименты / Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен ; пер. с англ. Е. Будаговой, М. Васильевой, В. Кучерявкина [и др.]. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. — 704 с. — (Серия «Большая университетская библиотека»).

³ Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2008. — 318 с.

освіти (О. Бондарчук, Н. Коломінський, Л. Карамушка та ін.)^{6; 10}. Визначено науково-методичні засади управління безперервною освітою дорослих загалом і керівників освітніх організацій, зокрема, на основі компетентнісного підходу (В. Маслов, В. Олійник та ін.).

Водночас особливості та психологічні умови розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти вивчено недостатньо.

Мета публікації — висвітлити результати емпіричного дослідження особливостей та психологічних умов розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу

В емпіричному дослідженні особливостей розвитку ціннісно-сміслової сфери управлінців-освітян брали участь 482 керівники загальноосвітніх навчальних закладів, з них 51,7% жінок і 48,3% чоловіків, при цьому 84,6% досліджуваних керівників загальноосвітніх навчальних закладів представляли заклади традиційного типу, а 15,4% — заклади нового типу.

У дослідженні використано методику М. Рокича⁷, спрямовану на дослідження ціннісних орієнтацій керівників, а також авторську проективну методику вільного опису життєвого шляху успішного керівника освітньої організації³, яка допомогла визначити основні вектори й смисли професійної діяльності досліджуваних. Дані підлягали кореляційному, факторному, дисперсійному аналізам за допомогою комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0).

За результатами експерименту, проведеного за методикою М. Рокича, виявлено, що досліджувані керівники освітніх організацій до групи цінностей — цілей, яким вони надають перевагу, віднесли: здоров'я, щасливе сімейне життя, активне діяльнісне життя, любов, цікаву роботу, життєву мудрість тощо. Водночас викликає стурбованість той факт, що малозначущими виявилися орієнтації на розвиток, творчість, свободу, щастя інших, красу природи й мистецтва. Завершує перелік малозначущих цінностей орієнтація на розваги.

До інструментальних цінностей, яким надають перевагу досліджувані керівники, віднесено: чесність, освіченість, широту поглядів, вихованість, незалежність, сміливість у відстоюванні своїх поглядів, водночас малозначущими виявилися: орієнтації на чуйність, ефективність у справах, раціоналізм, непримиренність до недоліків, відповідальність і високі запити.

Такі результати свідчать, на нашу думку, про певну невідповідність ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій цілям і місії їхньої професійної діяльності, завданням освіти загалом. Цей факт підтвердили результати факторного аналізу, за

⁶ Карамушка Л. М. Технології підготовки персоналу освітніх організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін / Л. М. Карамушка // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. — 2008. — Т. 1, ч. 20. — С. 12–16.

¹⁰ Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посіб. ; за наук. ред. О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2012. — 192 с.

⁷ Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций / Д. А. Леонтьев. — М. : Смысл, 1992. — 17 с.

³ Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2008. — 318 с.

яким було виявлено досить суперечливу структуру ціннісних орієнтацій досліджуваних управлінців (див. табл.).

Таблиця

Структура ціннісних орієнтацій досліджуваних керівників освітніх організацій

Фактори	Основні цінності першого полюсу	Кількість керівників (у %)	Основні цінності другого полюсу	Кількість керівників (у %)
Цінності професійної самореалізації	Виконавські якості, самоконтроль	27,9	Свобода, життєрадісність	37,3
Продуктивність життя	Любов, розваги, щасливе сімейне життя	38,9	Активне, діяльнісне, продуктивне життя	19,0
Престиж	Суспільне визнання	25,1	Творчість	29,0
Патерналізм	Патерналізм	52,8	Широта поглядів, терпимість	31,9
Самодостатність	Упевненість у собі, ділова ефективність	30,8	Розвиток	35,2
Досконалість	Здоров'я	19,4	Непримиренність до недоліків у себе і в інших	32,5
Альтруїзм	Щастя інших	35,2	Пізнання, освіченість	24,9

Загалом було виокремлено 7 факторів, які охопили 69% сумарної дисперсії. До позитивного полюса першого фактора «*Цінності професійної самореалізації*» (16,7% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «матеріально забезпечене життя» (0,760), «цікава робота» (0,746) та інструментальні цінності: «виконавська дисципліна» (0,718), «самоконтроль» (0,763), «раціоналізм» (0,631), «відповідальність» (0,365), а до негативного — термінальні цінності: «свобода» (-0,621), «творчість» (-0,458) та інструментальні: «життєрадісність» (-0,564), «чесність» (-0,506), «тверда воля, уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами» (-0,362) тощо.

Отже, уже в першому факторі можна констатувати протиставлення цікавої роботи й свободи керівників — освітян, що, на нашу думку, є відображенням їхньої амбівалентної позиції в системі управління освітою.

До позитивного полюса другого фактора «*Продуктивність життя*» (12,5% сумарної дисперсії) увійшли такі термінальні цінності, як «любов» (0,664), «розваги» (0,505), «щасливе сімейне життя» (0,396) та інструментальні цінності: «вихованість» (0,836), «високі запити» (0,767), «охайність» (0,533), а до негативного — термінальні цінності «активне діяльнісне життя» (-0,597), «життєва мудрість» (-0,595), «продуктивне життя» (-0,592). Тобто і в цьому випадку йдеться про протиставлення сфери сімейного життя й активного, продуктивного життя особистості.

Позитивний полюс третього фактора «*Престиж*» (10,8% сумарної дисперсії) становлять такі термінальні цінності: «наявність вірних, гарних друзів» (0,916), «суспільне визнання» (0,900) та інструментальні цінності: «незалежність» (0,671) і «сміливість у відстоюванні думок» (0,469). Негативний полюс утворили термінальні цінності «творчість» (-0,507) і «розвиток» (-0,468). Отже, протиставляються цінності суспільного визнання, престижу і творчості, розвитку особистості.

До позитивного полюса четвертого фактора «Патерналізм» (8,4% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «продуктивність життя» (0,516) та інструментальні цінності: «чуйність, турботливість» (0,680), а до негативного полюсу — інструментальні цінності «широта поглядів» (-0,845) і «терпимість» (-0,714). Отже, цей фактор відображає суперечність між патерналізмом керівників, прагненням опікуватися іншими, турбуватися про них і толерантністю, широтою поглядів.

До позитивного полюса п'ятого фактора «Самодостатність» (7,9% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «упевненість у собі» (0,710) та інструментальні цінності: «ефективність у справах», а до негативного — термінальні цінності: «розвиток» (-0,759). Отже, цінності самодостатності поєднуються у свідомості керівників освіти з проблемами розвитку, роботи над собою, постійного фізичного й духовного вдосконалення.

Позитивний полюс шостого фактора «Досконалість» (7,2% сумарної дисперсії) становлять термінальні цінності «здоров'я» (0,735) та інструментальні цінності: «життєрадісність» (0,392), а негативний полюс — термінальні цінності: «краса природи й мистецтва» (-0,698) та інструментальні цінності: «непримиренність до недоліків у себе й інших» (-0,757). Отже, у цьому випадку йдеться про протиставлення прагнення особистості до досконалості в усьому й здоров'я.

До позитивного полюса сьомого фактора «Альтруїзм» (5,5% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «щастя інших» (0,640) та інструментальні цінності: «чуйність, турботливість» (0,484), а негативного полюса — термінальні цінності: «пізнання» (-0,791) та інструментальні цінності: «освіченість» (-0,678). Тобто і в цьому випадку можна говорити про суперечливі тенденції щодо реалізації головної місії керівника освітньої організації — сприяння розвитку інших, яке в його свідомості поєднується з утрудненнями в пізнанні, можливості розширення своєї освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуального розвитку тощо.

Одержані висновки підтверджуються результатами проективної методики, за якою досліджуваним слід було описати шлях успішного керівника освітньої організації. Як свідчать отримані результати, лише 16,5% управлінців пов'язують успішність із самореалізацією і розвитком в усіх сферах життя. 5,2% досліджуваних вбачають сенс у поєднанні особистісного та професійного розвитку, 16,5% — у самореалізації лише в професійній сфері, а переважна більшість керівників освітніх організацій (61,9%) — у «вертикальній» кар'єрі, здобутті певних посад. При цьому в останньому випадку керівники відзначають переважно формальні, зовнішні, «віхи» кар'єрного зростання керівника без зазначення внутрішніх ресурсів для їх досягнення³.

Визначено *особливості ціннісно-сміслової сфери досліджуваних керівників, залежно від статі, віку, стажу управлінської діяльності, типу навчального закладу* тощо.

Зокрема, виявлено, що для чоловіків більш значущими є орієнтація на перший полюс факторів «Цінності професійної реалізації», «Життєва активність», «Самодостатність», «Досконалість», «Альтруїзм», а для жінок значущими виявилися цінності другого полюсу цих факторів ($p < 0,01$). Іншими словами, чоловіки більше цінують матеріально забезпечене життя, цікаву роботу, упевненість у собі, ділову

³ Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2008. — 318 с.

ефективність, здоров'я, а жінки — цінності свободи, розвитку, творчості, прагнення до досконалості. При цьому, як з'ясувалося, з віком у керівників-чоловіків цінності професійної реалізації й продуктивності життя зростають, натомість для жінок більшої ваги набувають цінності престижу й самодостатності (див. рис.).

Подібні тенденції втявлено для досліджуваних управлінців, залежно від стажу роботи.

Щодо типу навчального закладу, то керівники навчальних закладів традиційного типу більше орієнтовані на такі цінності професійної самореалізації, як матеріально забезпечене життя, виконавські якості, самоконтроль, натомість для керівників навчальних закладів нового типу більшої ваги набувають цінності свободи, творчості, альтруїзму, самодостатності тощо ($p < 0,01$).

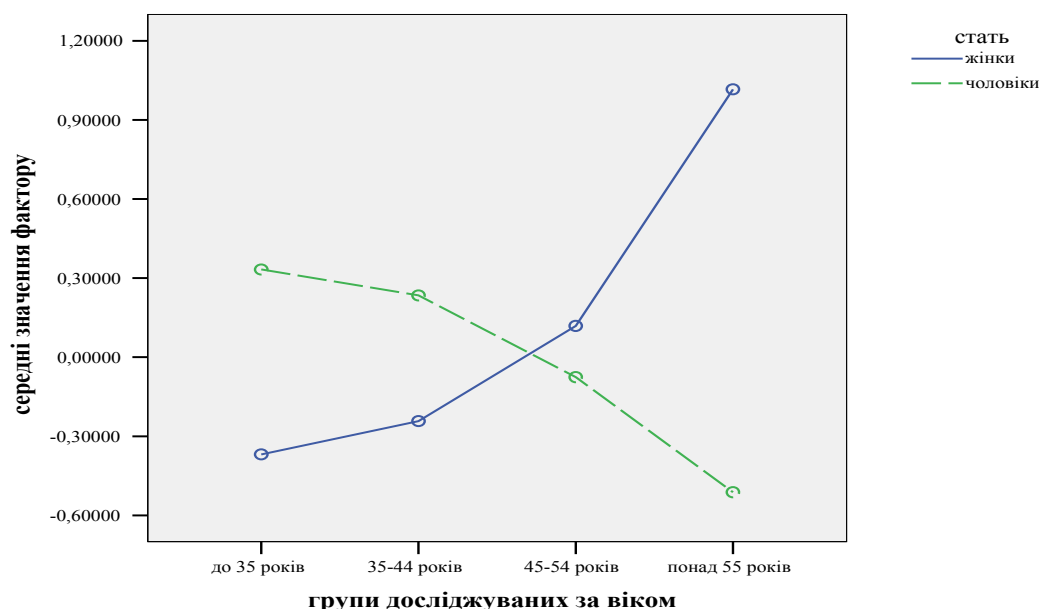

Рис. Значущість фактора «Цінності професійної самореалізації» для керівників освітніх організацій, залежно від статі й віку

Одержані результати засвідчили доцільність розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти. При цьому *складовими* такого розвитку можуть виступати:

- *когнітивна*, що забезпечує добру обізнаність управлінців щодо сутності та чинників ціннісно-сміслової сфери, усвідомлення власних ціннісних орієнтацій, професійних цінностей і смислів⁴;
- *афективна*, яка спрямована на актуалізацію потреби у розвитку ціннісно-сміслової сфери в бік духовності; мотивів самопізнання, саморозвитку, саморегуляції та самоконтролю; прийняття та гуманістична спрямованість професійних цінностей;

⁴ Готовцева Н. Г. Влияние личностно-профессиональной самоактуализации на формирование ценностных ориентаций будущих педагогов [электронный ресурс] / Н. Г. Готовцева // Электронное научное издание «Труды МГТА». — Режим доступа : <http://rudocs.exdat.com/docs/index-88789.html>

• *конативна*, що передбачає реалізацію духовних цінностей у щоденній професійній діяльності та поведінці управлінців тощо.

Розвиток ціннісно-сислової сфери керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти можливий завдяки виконанню низки організаційно-методичних і психологічних умов. До *організаційно-методичних умов* слід віднести¹⁴:

1) внесення до змісту професійного підвищення кваліфікації керівників освітніх організацій знань з аксіопсихології;

2) гармонійне поєднання суб'єктивних та об'єктивних цілей навчання на підґрунті особистісно орієнтованого й гуманістично-ціннісного підходів;

3) використання активних та інтерактивних методів навчання;

4) діалогічна взаємодія на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків;

5) створення під час навчання сприятливої атмосфери, організація ефективної взаємодії слухачів на партнерських засадах.

Психологічними умовами розвитку ціннісно-сислової сфери керівників освітніх організацій є:

1) їхнє мотивування до роботи з власними цінностями і смислами;

2) формування уявлень про ціннісно-сислову сферу та специфіку її вияву в управлінців;

3) актуалізація наявних професійних ціннісних орієнтацій і смислів слухачів;

4) рефлексія ціннісно-сислових ставлень до різних сфер професійної діяльності;

5) задіяння емоційно-оцінних ставлень учителів до професійних цінностей і смислів, спрямованість на їх розвиток, збагачення гуманістичних і духовних професійно-ціннісних переконань;

6) обмін досвідом щодо реалізації професійних ціннісних орієнтацій і смислів у професійній діяльності.

Визначено *етапи перебудови й розвитку ціннісно-сислової сфери фахівців*, де кожен етап спрямований на виконання конкретних завдань:

1) підготовчий етап, на якому здійснюється актуалізація прагнення вчителів до роботи з власною ціннісно-сисловою сферою;

2) етап діагностики — вивчення власних ціннісних орієнтацій і смислів, зокрема у професійній діяльності;

3) етап аналізу усвідомлення керівником власних ціннісних орієнтацій і смислів та їх зіставлення з «ідеальними» відповідно до сучасних вимог;

4) етап сприяння прийняттю професійних цінностей учителя;

5) етап реалізації цінностей у професійній поведінці;

6) етап прогнозування подальшого саморозвитку керівником власної ціннісно-сислової сфери¹⁴.

Ініціювання саморозвитку ціннісно-сислової сфери управлінців в умовах післядипломної педагогічної освіти можливе у процесі *інтеріоризації*

¹⁴ Bondarchuk O. Changes of professional value orientations of teachers in the system of postgraduate education / O. Bondarchuk, A. Pecherska // Social Welfare: Interdisciplinary Approach. — 2013. — 3(1). — P. 66–78.

зовнішніх соціальних впливів, у ролі яких можуть виступити^{2; 3}:

1) *власний приклад* референтних для управлінця осіб з високо розвинутими духовними цінностями, коли інші шляхом *наслідування* або *свідомо*, на основі *порівняння* власних цінностей з тими, що демонструють «еталонні» управлінці, засвоюють зразки їхньої поведінки;

2) *пряме навчання* за рахунок розширення системи уявлень освітян завдяки доповненню новими елементами знань щодо сутності ціннісно-сміслової сфери та можливостей її розвитку;

3) так зване *психологічне щеплення*, іншими словами, надання індивіду інформації, що попередньо готує його до можливих негативних наслідків або труднощів на шляху розвитку ціннісно-сміслової сфери, зокрема, загострення суперечності між необхідністю «виживання» освітньої організації в складних умовах сьогодення та місією «сіяти розумне, добре, вічне»;

4) *пряме перенавчання*, коли відбувається трансформація актуальних ціннісних орієнтацій і смислів управлінців в ідеальні;

5) *непряме перенавчання* шляхом інтерпретації результатів діяльності керівника в такий спосіб, щоб сформувати у нього рефлексію, необхідну для усвідомлення та розвитку ціннісно-сміслової сфери.

Висновки

Констатовано особливості ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій: суперечливий характер структури ціннісних орієнтацій керівників освітніх організацій; певну невідповідність ціннісних орієнтацій частини управлінців цілям і місії їхньої професійної діяльності, завданням освіти; протиставлення цінностей цікавої роботи й свободи; сфери сімейного життя та активного, продуктивного життя особистості; самодостатності та цінностей розвитку, роботи над собою; прагнення особистості досягати досконалості в усьому та цінності здоров'я.

Показано доцільність розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій. Визначено складові, етапи, організаційно-методичні й психологічні умови розвитку та саморозвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти.

Перспективні напрями подальших досліджень

Дослідити психологічну готовність викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій. Розробити та апробувати технологію розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій. Дослідити особистісну готовність практичних психологів до психологічного супроводу розвитку ціннісно-сміслової сфери керівників освітніх організацій тощо.

² Бондаренко О. Ф. Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції у психотерапії / О. Ф. Бондаренко // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії: зб. наук. пр. за ред. В. О. Татенко. — К.: Либідь, 2006. — С. 52–69.

³ Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності: монографія / О. І. Бондарчук. — К.: Наук. світ, 2008. — 318 с.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Психология в радиогуманистической перспективе : избр. труды / Г. О. Балл. — К. : Основа, 2006. — 408 с.
2. Бондаренко О. Ф. Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції у психотерапії / О. Ф. Бондаренко // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії : зб. наук. пр. ; за ред. В. О. Татенко. — К. : Либідь, 2006. — С. 52–69.
3. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2008. — 318 с.
4. Готовцева Н. Г. Влияние личностно-профессиональной самоактуализации на формирование ценностных ориентаций будущих педагогов / Н. Г. Готовцева // Электронное научное издание «Труды МГТА: электронный журнал <http://tudocs.exdat.com/docs/index-88789.html>
5. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций личности в российском обществе / Н. А. Журавлева. — М. : Ин-т психологии РАН. — 2006. — 327 с.
6. Карамушка Л. М. Технології підготовки персоналу освітніх організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін / Л. М. Карамушка // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. — 2008. — Т. 1, ч. 20. — С. 12–16.
7. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций / Д. А. Леонтьев. — М. : Смысл, 1992. — 17 с.
8. Лурье С. В. Историческая этнология: учеб. пособие для вузов / С. В. Лур'є. — 2-е изд. — М. : Аспект Пресс, 1998. — 448 с.
9. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу ; пер. с англ. ; под общ. ред. Г. А. Балла [и др.]. — М. : Смысл, 1999. — 425 с.
10. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посіб. ; за наук. ред. О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2012. — 192 с.
11. Фрейджер Р. Личность. Теории, упражнения, эксперименты / Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен ; пер. с англ. Е. Будаговой, М. Васильевой, В. Кучерявкина [и др.]. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. — 704 с. — (Серия «Большая университетская библиотека»).
12. Штраус Л. Введение в политическую философию / Л. Штраус ; пер. с англ. М. Фетисова. — М. : Логос, Праксис, 2000. — 364 с.
13. Яницкий М. С. Ценностно-смысловая сфера личности : учеб. пособие / М. С. Яницкий, А. В. Серый. — Кемерово : Кемеровский гос. ун-т, 1999. — 92 с.
14. Bondarchuk O. Changes of professional value orientations of teachers in the system of postgraduate education / O. Bondarchuk, A. Pecherska // Social Welfare: Interdisciplinary Approach. — 2013. — 3(1). — P. 66–78.

Bondarchuk Olena Ivanivna

**PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF VALUE-SENSE
SPHERE LEADERS OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS IN TERMS
OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION**

The article deals with the psychological principles of development of value-sense sphere heads of educational organizations in terms of postgraduate pedagogical education.

The psychological features of value-sense sphere heads of educational organizations are analyzed. In particular, the contradictory character of the structure of value orientations heads of educational institutions; a mismatch value orientations in relation to management goals mission of their professional activities and the tasks of education; the opposition of value of interesting work and freedom; sphere of family life and an active, productive life personality; the values self-sufficiency and development work on yourself; personality desire to achieve perfection in everything and the value of health.

According to this it is concluded that the development of value-sense sphere leaders of educational organizations in terms of postgraduate pedagogical education is very actual. The structure of development of value-sense sphere leaders of educational organizations (cognitive, affective and conative components) is shown.

The stages, organizational, methodological and psychological conditions of self-development and development of value-sense sphere leaders of educational organizations are determined.

Stated that the initiation of self-value-semantic sphere managers in terms of Postgraduate Education in the possible internalization of external social influences such as: own example and direct teaching, so-called «psychological inoculation» etc.

In further studies it is possible to analyze the psychological readiness of teachers of institutions postgraduate pedagogical education to development of value-sense sphere leaders of educational organizations etc.